

مطالعات علوم اسلامی انسانی

مقاله پژوهشی، سال هشتم، شماره ۳۲، زمستان ۱۴۰۱ (ص ۶۵ - ۸۴)
دریافت: آبان ماه ۱۴۰۱ پذیرش: دی ماه ۱۴۰۱

راهبردهای مطلوب سنجش و پذیرش دانشجو از منظر اسناد بالادستی با تأکید بر سیاست‌های کلی نظام و منویات مقام معظم رهبری^۱

Desirable strategies for assessing and accepting students from the perspective of upstream documents with emphasis on the general policies of the system and the Supreme Leader's menus

کازم فتح تبار فیروزجائی / دانش‌آموخته دکتری اقتصاد و مدیریت مالی آموزش عالی دانشگاه تهران - کارشناس برنامه‌ریزی پارک فناوری اطلاعات و ارتباطات.

سهراب محمدی پویا / دانشجوی دکتری برنامه‌ریزی درسی دانشگاه تبریز.

Kazem Fathtabar Firouzjaei

PhD Graduate of Economics and Financial Management of Higher Education of Tehran University -
Planning Expert of Information and Communication Technology Park - Responsible Author

Email: K_fathtabar.1986@yahoo.com

Sohrab Mohammadi Poya

PhD Student of Curriculum Planning at Tabriz University

Abstract

One of the important topics in the country's upstream documents and influential in policies and planning in other fields is student assessment and acceptance. In such a way that the evaluation of the current situation and the idea of the desired situation and providing a suitable solution to optimize its process have been given the attention of policymakers and scientist. Thus, the current research has been done with the aim of providing the best strategies for evaluating and accepting students from the perspective of upstream

چکیده

سال‌هاست که ارزیابی وضعیت موجود و اندیشه وضعیت مطلوب سنجش و پذیرش دانشجو و ارائه راهکاری مناسب جهت بهینه‌سازی فرایند آن مورد توجه سیاستگذاران و اندیشمندان قرار گرفته است. بدین ترتیب پژوهش حاضر با هدف ارائه راهبردهای مطلوب سنجش و پذیرش دانشجو از منظر اسناد بالادستی با تأکید بر سیاست‌های کلی نظام و منویات مقام معظم رهبری انجام شده است. پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی و بر مبنای رویکرد پژوهش کیفی - و از منظر روش و جمع‌آوری داده‌ها و اطلاعات توصیفی - تحلیلی است. منابع گردآوری اطلاعات، منابع کتابخانه‌ای شامل تمامی متون

^۱. این مقاله مستخرج از طرح سیاست‌پژوهی «تحلیل سیاست‌های سنجش و پذیرش دانشجو و ارائه بسته سیاستی» است که در پژوهشکده سیاست‌پژوهی و مطالعات راهبردی حکمت انجام شده است.

documents, emphasizing the general policies of the system and the Supreme Leader's menus. The current research is exploratory in terms of practical purpose and based on qualitative research approach - and in terms of method and data collection and descriptive information. The sources of information collection, library sources included all the texts related to the assessment and acceptance of students in the general policies of the Islamic Republic of Iran and the menus of the Supreme Leader (from the 1370 to the 1400). Complete done. which has been analyzed using qualitative-comparative content analysis method. The results of the analysis of the findings indicate that the solution to the entrance examination problem as a complex and multidimensional social phenomenon depends on several factors as follows: mission orientation in the student assessment and admission system, design and establishment of a comprehensive educational guidance system, design and establishment of a comprehensive system assessment and acceptance, creating a comprehensive market information system, taking technical, professional and skill training seriously, paying attention to the employment of graduates, paying attention to basic sciences and fundamental research, paying attention to humanities, justice-oriented. Therefore, it is suggested that the policy makers and planners, taking into account the above strategies, provide the basis for creating a favorable and optimal assessment and acceptance system.

Keyword: Strategy, Assessment and Acceptance, Upstream Documents, General Policies, Supreme Leader's Menus.

علمی معتبر و مرتبط با سنجش و پذیرش دانشجو در سیاست‌های کلی نظام جمهوری اسلامی ایران و منویات مقام معظم رهبری (از دهه ۷۰ الی ۱۴۰۰) بوده است. که به روش نمونه‌گیری هدفمند و سرشماری کامل انجام شده است و با استفاده از روش تحلیل محتوای کیفی - قیاسی مورد تحلیل قرار گرفته‌اند. نتایج تحلیل یافته‌ها حاکی از آن است حل مسئله کنکور به‌عنوان یک پدیده اجتماعی پیچیده و چندبعدی و کارآمدی آن در گرو عوامل متعددی بدین شرح است: ماموریت‌گرایی در نظام سنجش و پذیرش دانشجو، طراحی و استقرار نظام جامع هدایت تحصیلی، طراحی و استقرار نظام جامع سنجش و پذیرش، ایجاد یک نظام جامع اطلاعات بازارکار، جدی گرفتن آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و مهارتی، توجه به اشتغال دانش‌آموختگان، توجه به علوم پایه (محض) و تحقیقات بنیادی، توجه به علوم انسانی، عدالت محوری. لذا پیشنهاد می‌شود سیاستگذاران و برنامه‌ریزان امر با عنایت به راهبردهای فوق، زمینه را برای ایجاد نظام سنجش و پذیرش مطلوب و بهینه فراهم نمایند.

کلیدواژه‌ها: راهبرد، سنجش و پذیرش، اسناد بالادستی، سیاست‌های کلی، منویات مقام معظم رهبری.

مقدمه

آموزش عالی به‌عنوان مهم‌ترین و تأثیرگذارترین بستر در تربیت نیروی انسانی در هر کشور، نقش موثری در رشد اقتصادی و تسریع حرکت جامعه در توسعه همه‌جانبه، پایدار و ملی در ابعاد مختلف سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و غیره دارد. لذا امروزه آموزش عالی یک کالای تجملاتی نبوده و شرط اساسی برای بقا و رشد توسعه پایدار و همه‌جانبه کشورها است (Gholipour & Vosoghi, 2013). هر کشور تنها با داشتن یک نظام آموزش عالی کارا و به‌یاری دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی و فارغ‌التحصیلان کارآزموده، مجرب و متخصص خود می‌تواند در جهت بررسی و تفحص ناشناخته‌ها قدم برداشته و از نتایج اختراعات و اکتشافات استفاده نماید (Bagherikhah et al., 2011). هم‌چنین آموزش عالی دارای مزایای (بازده) فردی و اجتماعی متعددی است که به‌عنوان یک پدیده سرمایه‌ای و سرمایه‌گذاری مطلوب و شایسته برای عاملان (افراد، بنگاه و جامعه/ دولت) به حساب می‌آید. زیرا هم

به عنوان یک صنعت با ایفای سه نقش کلیدی آموزش، پژوهش و ارائه خدمات علمی - فنی در جامعه نقش بسیار زیادی در رشد و توسعه آن جامعه در ابعاد متعدد دارد و هم امکان تحرک اجتماعی و تغییر جایگاه اجتماعی افراد و دستیابی آنها را به یک موقعیت برتر در حوزه‌های اجتماعی، فرهنگی، علمی، اقتصادی، سیاسی و غیره فراهم می‌نماید^۱ (Fathtabar et al., 2021). در سطح بنگاه/ سازمان نیز تحصیلات در آموزش عالی موجب افزایش بهره‌وری و کارایی می‌شود.^۲ براین اساس، ورود به دانشگاه و شیوه بهره‌مند شدن از آموزش‌های آن (تحصیلات عالی) علی‌رغم هزینه بسیار بالای آن یک امر پسندیده (کالای شایسته^۳) و پدیده‌ای مهم تلقی می‌شده است (Ghorchian & Saheb al-Zamani, 2005). امروز نیز با توجه به دانش‌بنیان و دانایی‌محور شدن جوامع و نیاز به نیروی انسانی دانشی بر اهمیت و جایگاه آن افزوده شده است و زمینه را برای تقاضای روزافزون عاملان متعدد به ادامه تحصیل در آموزش عالی فراهم کرده است.

یکی از بخش‌های مهم هر نظام آموزش عالی، بخش ورودی آن است که یکی از مولفه‌های مهم و تعیین‌گرهای کلیدی آن نحوه ورود دانشجویان (سنجش و پذیرش) به دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی می‌باشد. در واقع، دانشجویان به عنوان یکی از عناصر اصلی و مهم‌ترین درون‌داد نظام آموزش عالی محسوب می‌شوند. لذا اگر پذیرش به درستی صورت نگیرد، ممکن است ورود داوطلبانی که سوابق تحصیلی درخشانی ندارند و توانمندی لازم را برای ادامه تحصیل در دانشگاه‌ها کسب نکرده‌اند، آثار منفی بر کیفیت کار دانشگاه‌ها گذاشته (Bagherikhah et al., 2011)، و در نهایت باعث اختلال در عملکرد کل نظام و اهداف کلان کشور شوند. بنابراین باید از همان ابتدا به مسئله کیفیت (نحوه سنجش و پذیرش دانشجو) اهمیت داد چرا که در صورت ورود داوطلبان بی‌کیفیت، دستیابی به اهداف اصلی نظام آموزش عالی میسر نخواهد بود (Ghanbari et al., 2019). از طرفی نظام سنجش و پذیرش دانشجو نقطه آغاز نهاد آموزش عالی و سازمان دانشگاهی است. به تعبیر فلاسفه، همه حقیقت، در نقطه آغازین هر پدیده‌ای حضور دارد. بنابراین به نقطه آغازین هر نظامی باید نهایت توجه و دقت را داشته باشیم. چنانچه نقطه آغازین، از منطق و سازگاری درونی از یک سو و تطابق با واقعیت‌ها و نیازهای بیرونی از سوی دیگر برخوردار باشد، می‌توان انتظار داشت نظام مورد نظر، با احتمال بیشتری به اهداف خود نایل شود. بنابراین لازم است هر کشور به تناسب شرایط خود برای ورود به نظام آموزش عالی از نظام پذیرشی مناسبی برخوردار باشد؛ نظام پذیرشی که در راستای اهداف، مأموریت و چشم‌اندازها آموزش عالی کشور در سطح ملی و بین‌المللی باشد.

در ایران دسترسی به مناصب و موقعیت‌های برتر تا حد زیادی وابسته به تحصیل در دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی است و همین امر باعث شده است که رقابت زیادی میان داوطلبان برای ورود به دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی شکل گیرد، بنابراین در چنین موقعیتی یعنی تقاضای زیاد برای ورود به آموزش عالی (کثرت متقاضیان) و محدودیت ظرفیت پذیرش دانشگاه‌ها، و از طرف دیگر بیکاری دانش‌آموختگان، فرار مغزها و سایر آسیب‌ها و چالش‌های پیش‌روی وضعیت موجود سنجش و پذیرش دانشجو، لزوم شیوه مناسب و عادلانه جهت گزینش شایسته‌ترین افراد از میان داوطلبان ورود به دانشگاه را ضروری ساخته است (Bagherikhah et al., 2011; Ghanbari et al., 2019). در کشورهای مختلف، بسته به اهداف و سیاست‌های نظام آموزشی از معیارها و رویکردهای مختلفی (آزمون و غیرآزمون) جهت سنجش افراد جهت ورود به دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی استفاده می‌شود. اما در ایران، برای چندین دهه است که تنها معیار وزارت علوم، تحقیقات و فناوری به منظور پذیرش دانش‌آموزان در نظام آموزش عالی و ورود به دانشگاه‌ها، آزمون سراسری (کنکور) است (Fathabadi et al., 2016). انتظار بر این است با اجرای این آزمون و در فرایندی کاملاً مناسب، مستعدترین و توانمندترین داوطلبان جذب مراکز دانشگاهی شوند تا اهداف متعالی آموزش عالی به آسانی محقق گردد. این امر به اندازه‌ای مهم و جدی بوده؛ که شیوه‌های پذیرش دانشجو در آموزش عالی کشورمان همواره مورد بررسی و مذاقه سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان در لایه‌های مختلف تصمیم‌گیری و تصمیم‌سازی و همچنین در تدوین اسناد بالادستی از جمله

^۱. که از آن تحت عنوان بازده اجتماعی آموزش عالی یاد می‌شود.

^۲. بازده شخصی آموزش عالی

^۳. آثار سرریز آموزش

سیاست‌های کلی نظام قرار گرفته است. حتی مقام معظم رهبری نیز در منویات خود به کرات و به انحنای مختلف به اهمیت و جایگاه این موضوع و تسهیل در فرایند آن اشاره و تاکید داشته‌اند.

اما طی سال‌های اخیر، وضعیت فعلی سنجش و پذیرش دانشجو که ماحصل سیاست‌های آموزشی و شرایط جمعیتی کشور به‌ویژه جمعیت دانش‌آموزی در دهه‌های گذشته و پاسخ به تقاضای اجتماعی و دستیابی همگان به سطوح عالی آموزش بوده است، کارایی و اثربخشی خود را از دست داده است. به‌گونه‌ای که آزمون سراسری یا کنکور در جامعه ما از سطح آموزشی فراتر رفته و تبدیل به یک پدیده اجتماعی و یکی از مهم‌ترین مسائل و چالش‌ها در نظام آموزشی کشور شده است. که هم نظام آموزشی (به‌ویژه نظام آموزش عمومی) و هم شرایط روانی و اقتصادی خانواده‌ها را تحت تأثیر قرار داده است. شواهد و واقعیت‌ها در سطح جامعه از یک‌سو و نتایج مطالعات و بررسی‌های علمی نیز حاکی از ناکارآمدی شیوه فعلی نظام سنجش و پذیرش دانشجویان در دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی و تأثیرات و پیامدهای منفی آن مانند آسیب‌های آموزشی (آموزش و پرورش)، آسیب‌های روان‌شناختی (سلامت جسمانی و روانی دانش‌آموزان و خانواده‌ها)، آسیب‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی همچون افزایش نگرانی و تنش اجتماعی و خانوادگی، مدرک‌گرایی و بهادادن بیش از حد به تحصیلات دانشگاهی و قبولی در کنکور، رواج برخی از مهارت‌های کاذب مانند تست‌زنی، دامن زدن به فاصله طبقاتی و محروم شدن برخی دانش‌آموزان از تحصیل در دانشگاه به علت نداشتن تمکن مالی برای شرکت در کلاس‌های کنکور و... بر نظام‌های آموزشی، جوانان و خانواده‌های آنان است. علاوه بر این، امروزه نظام آموزشی در کشور با دو چالش جدی و متناقض: (۱) تقاضای بیش از حد در برخی از رشته‌ها (محل‌ها، و ۲) پدیده صندلی خالی در برخی دیگر از رشته محل‌ها (بعضاً برخی رشته‌ها بسیار مهم و کلیدی در رشد و توسعه کشور) مواجه است که عدم توجه به آن در بلندمدت عواقب و آسیب‌های جبران‌ناپذیری را بر سرمایه انسانی و اقتصادی کشور خواهد داشت. در واقع، اثرات مختلف آزمون سراسری و یا کنکور همیشه به عنوان یک معضل جدی برای نظام آموزشی مطرح بوده است. به‌گونه‌ای که اثرات منفی و مشکلات ناشی از آزمون سراسری در سالیان گذشته زمینه‌های جدی پرداختن به مسئله آزمون سراسری را در بین نهادهای سیاستگذار و پژوهشگران فراهم آورده است.

بررسی فرایند و روند سنجش و پذیرش دانشجو در طی سال‌های گذشته در کشور نشان می‌دهد که قوانین موضوعه در این حوزه در طی سال‌های اخیر همواره دستخوش تغییر و تحول بوده؛ اما همیشه سعی بر آن بوده است که در راستای خط‌مشی‌های کلان و شرایط کشور، ضوابط و شرایط گزینش دانشجو بهبود یابد (Jamali & Baghi Yazdel, 2015; Ghanbari et al., 2019).

چنین اهمیت و ضرورتی موجبات حساسیت و واکنش مشتریان و ذی‌نفعان آموزشی و احساس سریع مسائل موجود در عرصه نظام آموزش عالی و توجه جدی سیاستگذاران و برنامه‌ریزان امر را در جهت تصویب قوانین و ارائه نسخه‌های سیاستی در این حوزه به همراه داشته است تا شیوه سنجش و پذیرش دانشجو صحیح‌ترین و مناسب‌ترین شکل و محتوا را بدست آورد (Gholipour & Vosoghi Nayeri, 2013). یکی از اسناد بالادستی که نقش انکارناپذیری در جهت‌دهی حرکت کشور به سمت آرمان‌ها و اصول اساسی نظام و تأثیر زیادی در تنظیم حرکت بخش‌های مختلف حکومت در دوره‌های مختلف دارد، سیاست‌های کلی نظام است. سیاست‌های کلی نظام، ضوابطی‌اند که بیانگر مصلحت فعلی کشور بوده؛ و براساس مصالح جاری نظام تنظیم و ابلاغ شده‌اند (Nikonahad & Zabolou Zavareh, 2018). این سیاست‌ها در آقع حاوی چارچوب و مبنای جهت‌گیری کلی کشور در همه عرصه‌های حکومتی است که از سوی مقام معظم رهبری به موجب بند اول از اصل یکصد و نهم قانون اساسی تعیین می‌شوند و همچنین حلقه‌ی پیوندی بین اصول و اهداف نظام با وظایف دستگاه‌ها و نهادهای حکومتی نقش ایفا می‌نمایند. هدف اصلی این سیاست‌ها ایجاد انطباق در کشور معرفی شده که مشخص‌کننده هندسه کلی نظام نیز خواهند بود (Gholami & Bahadori, 2012).

۱. برای کسب اطلاعات بیشتر در این خصوص رج.ک. به: Moatamedi & Shalamazari, 2015; Sobhani & Shahidi, 2005; Mehralizadeh et al., 2013; Khalagh & Haj Foroush, 2011; Gholipour & Vosoghi Nayeri, 2013; Jamali & Baghi Yazdel, 2015; Fathabadi et al., 2016; Hosseini Lorgani & Mohammadi, 2016; Rahmati & Farhadi Rad, 2017; Rafsanjani Nejad, 2018; Fathtabar et al., 2021 and ...

با بررسی و مذاقه در محتوای سیاست‌های کلی نظام در حوزه‌های مختلف می‌توان به مفادی دست یافت که اجرای موفقیت‌آمیز آن‌ها مستلزم داشتن یک نظام بهینه سنجش و پذیرش دانشجو است. یابه‌عبارتی وابستگی و ارتباط بسیار زیاد و تنگاتنگی بین سیاست‌های کلی نظام در برخی از حوزه‌ها و نحوه سنجش و پذیرش دانشجو مشاهده می‌شود. و این امر نشان‌دهنده جایگاه ارزشمند سنجش و پذیرش دانشجو از منظر صاحب‌نظران و متخصصان در تدوین اسناد بالادستی و هم نقش و اهمیت راهبردی آن در ساختار تصمیم‌گیری، سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی‌ها در نگاه سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان در کشور است.

بنابراین، وضعیت موجود سنجش و پذیرش دانشجو که محصل شرایط و سیاست‌های آموزشی گذشته و بدون توجه به سیاست‌های کلی نظام در حوزه‌های مختلف علم و فناوری، اشتغال، آمایش سرزمین / آمایش آموزش عالی، برنامه‌های توسعه و... است، از کارایی و اثربخشی لازم برخوردار نیست و نیاز به بازنگری و اصلاح جدی دارد. براین اساس، احصاء راه‌های برون‌رفت از این وضعیت نابه‌سامان براساس انتظارات و مفاد اسناد بالادستی امری ضروری و حیاتی برای نظام‌های آموزشی و کشور به شمار می‌رود. با این حال، جستجو در منابع اطلاعات علمی پژوهشی حاکی از عدم توجه و اهتمام پژوهشگران این حوزه به واکاوی و شناسایی انتظارات اسناد بالادستی در ارتباط با سنجش و پذیرش دانشجو و بررسی جایگاه و الزامات آن مطابق با این اسناد (بررسی موضوع از عینک سیاست‌پژوهی) از جمله بررسی و ارزیابی سیاست‌های کلی نظام و منویات مقام معظم رهبری و استفاده از راهبرد آن جهت ارتقای کیفیت‌گزینش و بهینه‌سازی فرایند سنجش و پذیرش دانشجو در دانشگاه است. در شرایطی که اسناد بالادستی به عنوان نقشه‌راه سیاست‌های نظام آموزشی باید مورد توجه مسئولان و دستگاه‌های ناظر قرار گیرد. به‌گونه‌ای که مسئولان و متولیان بایستی براساس اسناد بالادستی تصمیم‌گیری کرده و دستگاه‌های ناظر نیز در تراز اهداف و انتظارات اسناد بالادستی به ارزیابی و میزان تحقق فعالیت و برنامه‌های مسئولان و دستگاه‌های اجرایی بپردازند. از این رو پژوهش حاضر ضمن تأکید بر شناسایی خلأ پژوهشی این مسیر، درصدد است با تحلیل سیاست‌های کلی نظام جمهوری اسلامی و منویات مقام معظم رهبری به راهکارها و راهبردهای سیاستی در جهت بهینه‌سازی فرایند سنجش و پذیرش دانشجو در کشور پرداخته و تصویری مطلوب در این حوزه ارائه دهد.

پیشینه و مبانی نظری

امروزه با افزایش تقاضای اجتماعی در راستای دسترسی همگان به آموزش عالی و نیاز به نیروی انسانی ماهر و دانشی برای زنجیره گسترده‌ای از مشاغل جدید و پیشرفته، لزوم انتخاب افرادی شایسته (بهترین‌ها) جهت ورود به آموزش عالی (Rahimi & Aghababa, 2005)، کشورها را ملزم به استفاده از ابزار و سازوکارهای مختلفی در دستیابی برابر، عادلانه، کارآمد و اثربخش همگان به فرصت‌های آموزشی و بهینه‌سازی فرایند سنجش و پذیرش دانشجویان کرده است. در طی سال‌های اخیر با افزایش تقاضا برای ورود به نظام آموزش عالی به دنبال افزایش سطح کیفی و تقسیم‌کار و پیچیدگی روزافزون مهارت‌ها و حرفه‌ها و نیاز روزافزون به سرمایه‌های انسانی دانشی در سایه ظهور جامعه دانش‌بنیان و دانایی‌محور بر اهمیت و جایگاه آن افزایش یافته است.

به‌طورکلی، نحوه پذیرش دانشجو در دانشگاه‌ها در کشورهای مختلف، متأثر از دیدگاه‌های مختلفی است. برای نمونه در کشورهای سوسیالیستی و صنعتی مانند ژاپن و کره جنوبی، احتیاجات اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ملاک اصلی پذیرش دانشجو در نظام آموزش عالی است. در این کشورها، گزینش و انتخاب دانشجو منوط به پیش‌بینی مشاغل گوناگون در بخش‌های مختلف اقتصادی و نیازهای مربوط به آن است که در طی یک فرایند برنامه‌ریزی جامع و فراگیر رشد اقتصادی و آموزشی انجام می‌پذیرد. براساس رویکرد و سیاست‌های این گروه از کشورها، امتحانات ورودی، یکی از مهم‌ترین ملاک پذیرش دانشجو در این کشورها باشد (Moatamedi, 2003; Zarei & Orangi, 2013).

در مقابل، گروهی دیگر از کشورها مانند انگلیس، آمریکا، فرانسه، سوئد و آلمان اظهار می‌نمایند که آموزش عالی می‌بایست دو هدف را دنبال نماید. یکی اینکه، افرادی را تربیت نماید که پاسخگوی نیازهای اقتصادی و اجتماعی جامعه باشند و دیگر آنکه مزایایی را فراهم نماید تا تعداد بیشتری از جوانان و بزرگسالان بتوانند آموزش سطوح بالاتر را دریافت نمایند. هم‌چنین این گروه می‌گویند دوران ارائه آموزش خاص به یک طبقه برگزیده منتفی شده است. لذا پذیرش دانشجو از راه امتحانات سخت ورودی را رد کرده و می‌گویند، این عمل تبعاتی از جمله گرایش بیشتر دانشجویان به رشته‌های هنر، حقوق، علوم اجتماعی و هنرهای زیبا به دلیل شانس بیشتر برای انتخاب شدن و ادامه تحصیل، گرایش کمتر به رشته‌های علوم و تکنولوژی، شاید به دلیل پایین بودن امکان قبولی، ترک تحصیل، ناامیدی، بی‌روحیه شدن، و طغیان دانشجویان را در پی خواهد داشت؛ بنابراین لازم است گزینش دانشجو از بدو ورود به

زمان تحصیل و آموزش تغییر یابد (Zarei & Orangi, 2013; Fathtabar et al., 2021). بنابراین، در طول حیات آموزش عالی، دانشگاه‌های مختلف در جهان شیوه‌های گوناگونی را برای پذیرش دانشجو بکار برده‌اند، از جمله: الف) شیوه برگزاری آزمون ورودی: بسیاری از کشورها به دلیل افزایش داوطلبان برای ورود به دانشگاه‌ها، ناگزیر به منظور حذف تعداد مازاد بر ظرفیت که بعضی آن را «انتخاب بهترین‌ها» می‌نامند، آزمون برگزار می‌کنند. این آزمون می‌تواند به صورت متمرکز (سراسری) یا به صورت غیرمتمرکز (راساً توسط دانشگاه) و یا تلفیقی از هر دو صورت (نیمه‌متمرکز) انجام پذیرد (Niknejad, 2002). ب) شیوه بدون آزمون: پذیرش دانشجو بدون آزمون ورودی براساس بررسی سوابق تحصیلی دوران متوسطه یا بدون در نظر گرفتن سوابق صورت می‌پذیرد (مانند کانادا، آمریکا، امارات، کویت و...)

ج) سایر شیوه‌ها: در برخی از کشورها پذیرش به شیوه‌ای دیگر نیز انجام می‌پذیرد، از جمله:

- آزمون هوش و استعداد تحصیلی، نمره آیلتس، تافل، دیپلم متوسطه (مانند انگلستان، سوئد، ارمنستان و...)
- امتحان مقدماتی عالی، امتحان تجاری عالی، امتحان فنی عالی و داشتن دیپلم متوسطه (دانمارک)
- شرکت در امتحانات تخصص و داشتن دیپلم متوسطه (فرانسه) (Fathtabar et al., 2021).

بنابراین، چه در کشورهایی که سیاست محدودیت تعداد قبول‌شدگان در آموزش عالی را دنبال می‌کنند و چه آنهایی که ورود به آموزش عالی را برای همه داوطلبان به عنوان یک حق در نظر می‌گیرند، گزینش دانشجو بر مبنای انگیزه‌های گوناگونی شکل یافته و براساس دانشگاه و یا سیاست‌های کلی هر کشور متفاوت است. اما در همه موارد سعی بر این است که به انتخاب فرد اصلح منجر شود و به دانشگاه‌ها و مدارس عالی این امکان داده شود که از بین داوطلبان متعدد بهترین آنان را انتخاب نمایند (Stevenson, 1997; Ghorchian & Saheb al-Zamani, 2005).

از منظر پیشینه سیاستی، همان‌گونه که عنوان شد آزمون سراسری یا مسابقه ورودی دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی در کشور ما از سابقه‌ای طولانی برخوردار است. و در طول زمان نیز با تغییرات مختلفی همراه بوده است. برخی از متون علمی تاریخ برگزاری نخستین آزمون سراسری را سال ۱۳۱۷ ذکر کرده‌اند.^۱ تا وقتی که تقاضای ورود به آموزش عالی در رشته‌های مختلف کمتر از ظرفیت پذیرش دانشگاه‌ها بوده، نیازی به برگزاری مسابقات ورودی دانشگاه‌ها نبوده است و اکثر کسانی که دارای دیپلم متوسطه بودند بر حسب علاقه و انتخاب رشته مورد نظر وارد دانشگاه می‌شدند. عدم تناسب بین ظرفیت پذیرش و تقاضا (تعداد داوطلبان) برای ورود به مراکز آموزش عالی، در مورد برخی از رشته‌های تحصیلی دانشگاهی دارای موقعیت اجتماعی بهتر و بالاتر مانند پزشکی، حقوق و مهندسی باعث ایجاد آزمون جهت انتخاب مستعدترین و شایسته‌ترین افراد شده است. تا این زمان، تعداد داوطلبان ورود به دانشگاه کمتر و یا به اندازه گنجایش دانشکده‌ها بود. از این رو، داوطلبان تحصیلات عالی براساس نوع دیپلم، علاقه و استعداد خود، رشته‌ای را انتخاب می‌کردند و بعد از ثبت‌نام به تحصیل می‌پرداختند. با افزایش تعداد دانش‌آموختگان دبیرستان‌ها و در نتیجه استقبال برای ادامه یادگیری و تحصیل، مسئولان دانشگاه‌ها درصدد برآمدند تا با برگزاری آزمون سراسری، مستعدترین داوطلبان را انتخاب کنند. بنابراین، آزمون سراسری وسیله‌ای برای گزینش دانشجو برای دانشگاه‌ها شد. تا سال ۱۳۳۷ دانشکده‌های مختلف بر اساس نوع رشته تحصیلی و نیازهای خود با برگزاری آزمون سراسری اختصاصی از میان داوطلبان ورود به هر دانشکده، تعداد دانشجویان موردنیاز را انتخاب می‌کردند. در سال ۱۳۴۲ براساس تصمیم شورای مرکزی دانشگاه‌ها، نخستین آزمون سراسری به روش سراسری در تعدادی از دانشکده‌های تهران برگزار شد که سؤالات آن نیز به روش چندگزینه‌ای طراحی شده بود. نخستین شیوه‌ای که برای انتخاب دانشجو از میان داوطلبان ورود به هر رشته دانشگاهی در ایران اعمال گردید چند امتحان بود که استادان دانشکده‌ها و گروه‌های آموزشی سؤال‌های آن را تهیه می‌کردند و در روز یا روزهای معینی بدون اینکه کار آنان با شیوه‌هایی که در دانشکده‌های دیگر دانشگاه اعمال می‌شد، هماهنگ گردد به انجام آن مبادرت می‌ورزیدند. در این مسابقه ورودی امتحانات شامل مواد عمومی (زبان فارسی، زبان خارجی، اطلاعات عمومی) و نیز امتحانات اختصاصی هر یک از رشته‌های سه‌گانه ادبی، ریاضی و طبیعی بود که به شیوه چندگزینه‌ای انجام گردید. تنها اوراق امتحانی کسانی که در امتحانات عمومی نمره آن‌ها به حد نصاب ۱۰ رسیده بود، تصحیح می‌شد و سپس

^۱ به‌طور کلی در برخی از متون علمی سابقه اجرای کنکور به‌صورت گسترده و فراگیر در کشور را سال ۱۳۴۰ عنوان کرده‌اند که دولت وقت برای گزینش کارمندان برای نخستین بار بکار گرفت. برای کسب اطلاعات بیشتر رج. ک. به: امیدیان و همکاران، ۱۳۹۷

فهرست اسامی پذیرفته‌شدگان اعلام می‌گردید و آن‌ها می‌بایست با توجه به علاقه و مصلحت خود، دانشگاه و رشته مورد نظر را به ترتیب تقدم تعیین و کتباً اعلام می‌کردند. آنگاه عمل استخراج و تعیین پذیرفته‌شدگان هر رشته تحصیلی به‌وسیله دست انجام می‌شد (Kardan, 1972). این روش انتخاب دانشجو در عین حال که اعضای هیئت‌علمی را راضی می‌نمود، ولی دارای معایبی بوده است. بنابراین، به دلیل نامطلوب بودن نتیجه این آزمون سراسری از سال ۱۳۴۳ تا سال ۱۳۴۸ شیوه چندگزینه‌ای رها شد (Hajforoush, 2002). با تأسیس مرکز آزمون‌سازی و تصویب اساسنامه آن در سال ۱۳۴۷، آزمون سراسری برای اولین بار در سال ۱۳۴۸ به‌صورت سؤالات با پاسخ کوتاه و تصحیح و محاسبه دستی آغاز شد (Niknejad, 2002). از سال ۱۳۴۸ سازمان سنجش با هدف آزمون و شناخت استعدادها تشکیل شد و در آن سال ۱۲ دانشگاه آمادگی خود را برای پذیرش دانشجو از طریق آزمون این سازمان اعلام کرده‌اند و ۴۷ هزار و ۷۷۳ داوطلب شرکت کردند. البته برخی دانشگاه‌ها آزمون ورودی خود را نیز به‌کار می‌گرفتند. ولی با توجه به مشکلاتی که از لحاظ اجرا و تصحیح اوراق در این آزمون پیش آمد. با پیوستن دانشگاه شیراز به آزمون سراسری در سال ۱۳۴۹ که از سؤالات چندگزینه‌ای و ماشین‌های الکترونیکی (IBM) برای تصحیح اوراق امتحانی استفاده می‌کرد، آزمون سراسری به مرحله جدیدی وارد شد؛ در این مرحله طرح سؤالات به‌صورت چندگزینه‌ای و تصحیح اوراق و استخراج نتایج به‌وسیله کامپیوتر رایج شد که این روش تاکنون ادامه داشته است (Hajforoush, 2002; Sajjadi et al., 2016). به‌طور کلی تا قبل از انقلاب ۱۱ کنکور برگزار شد (Tevakoli, 2015). البته این آزمون‌ها اشکالاتی داشت که هر سال رفع می‌شد و لذا روند تغییر و اصلاحات در کنکور یک فرایند مستمر و همیشگی و از دغدغه‌ها و مسائل اساسی در مراجع تصمیم‌گیری و سیاست‌گذاری بوده و همچنان ادامه دارد و تا حدی که در سال‌های اخیر به حذف کنکور به‌ویژه در برخی از رشته‌هایی با تقاضای پایین مطرح شده است (Omidian et al., 2017).

بنابراین، از سال تحصیلی ۱۳۴۲ تاکنون شرایط و ضوابط حاکم در خصوص پذیرش دانشجو به‌طور مداوم دچار تغییر و دگرگونی شده (مانند گروه آزمایشی، مواد امتحانی، ضرایب، دوره آموزشی، سهمیه‌ها و...) و به اقتضای شرایط، از سیاست‌های خاصی پیروی نموده است. ولی همواره پذیرش دانشجو به‌صورت متمرکز و سراسری برگزار گردیده است (Bagherikhah et al., 2011). قوانین جاری طی هشتاد سال گذشته - از بدو تأسیس دانشگاه تهران تاکنون - امور سنجش و پذیرش دانشجو، مشتمل بر تعیین ضوابط و شرایط پذیرش و نحوه برگزاری آزمون‌های ورودی را به حوزه‌های صف و ستاد آموزش عالی کشور واگذاشته است. بنابراین، از مهم‌ترین اسناد و قوانین بالادستی در حوزه نظام سنجش و پذیرش دانشجو و نتیجه آن در جدول زیر ارائه شده است.

جدول ۱: مهم‌ترین اسناد و قوانین بالادستی در حوزه نظام سنجش و پذیرش دانشجو و نتیجه آن

سال	سند بالادستی	محتوای سند	نتیجه
۱۳۷۲	مصوبه ۳۰۶ شورای عالی انقلاب فرهنگی	بر اساس این مصوبه، سازمان سنجش موظف به ارائه برنامه‌ای در جهت بهبود و ارتقای آزمون ورودی به دانشگاه شده بود	مغفول ماندن این سند
۱۳۸۶	طرح نظام پذیرش دانشجو (معروف به قانون حذف کنکور)	دولت موظف شد تا پایان برنامه چهارم توسعه یا حداکثر تا سال ۱۳۹۰، کنکور را به‌طور کامل حذف نماید و سوابق تحصیلی را جایگزین کنکور نماید.	این قانون به دلیل منطبق نبودن بر واقعیات تا سال ۱۳۹۱ اجرا نشد و در سال ۱۳۹۲ این قانون رسماً لغو شد.
۱۳۸۹	نقشه جامع علمی کشور	استقرار نظام سنجش و پذیرش دانشجو در آموزش عالی کشور به‌منظور هماهنگی و انسجام‌بخشی در سطوح سیاست‌گذاری، نظارت و اجرا	در این زمینه اقدام خاصی انجام نشد.

۱. نخستین بار در سال ۱۳۵۴ اساس‌نامه سازمان سنجش تصویب شد و در آن سال فقط یک آزمون برای گزینش دانشجو برگزار شد.

این قانون برای کنکور ۹۸ اجرا شده است اما با چالش‌هایی مواجه است.	پذیرش حداقل ۸۵٪ از ظرفیت پذیرش دانشجو در کل کشور در تمامی نظام‌های آموزش عالی صرفاً بر اساس سوابق تحصیلی با ملاک معدل کتبی دیپلم داوطلبان و بدون نیاز به شرکت در کنکور انجام شود.	قانون سنجش و پذیرش دانشجو مصوب مجلس شورای اسلامی	۱۳۹۲
در این زمینه اقدام خاصی انجام نشد.	وزارت علوم، تحقیقات و فناوری به منظور هماهنگی و ایجاد روند یکسان جذب دانشجو در مؤسسات آموزش عالی «طرح جامع نظام پذیرش و سنجش آموزش عالی» را در کلیه زیر نظام‌های آموزشی تدوین کند و به تصویب مرجع ذی‌ربط می‌رساند.	ماده ۶ سیاست‌ها و ضوابط اجرایی حاکم بر آمایش آموزش عالی مصوب شورای عالی انقلاب فرهنگی	۱۳۹۵
برای سال ۱۴۰۱ لحاظ شد.	سهم کل سابقه تحصیلی سال ۱۴۰۱ با افزایش ۱۰ درصدی به ۴۰ درصد با تأثیر مثبت می‌رسد یعنی اگر سابقه تحصیلی دانش آموزان، تأثیر مثبتی داشته باشد، در پذیرش کنکور دخیل می‌شود. سهم سابقه تحصیلی برای سال تحصیلی ۱۴۰۲ به ۶۰ درصد با تأثیر قطعی می‌رسد. سهم آزمون سراسری کنکور ۴۰ درصد و سهم سابقه تحصیلی ۶۰ درصد با تأثیر قطعی است.	مصوبه ۸۴۳ شورای عالی انقلاب فرهنگی	۱۴۰۰
در انتظار اجرا	«سهم نمره سابقه تحصیلی برای سنجش و پذیرش متقاضیان ورود به آموزش عالی در رشته‌های پرمقاصی در سال تحصیلی ۱۴۰۲-۱۴۰۳ فقط پایه دوازدهم به میزان ۴۰ درصد با تأثیر قطعی، برای سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۴ فقط پایه دوازدهم به میزان ۵۰ درصد با تأثیر قطعی، برای سال تحصیلی ۱۴۰۴-۱۴۰۵ فقط پایه یازدهم و دوازدهم به میزان ۶۰ درصد با تأثیر قطعی و برای سال تحصیلی ۱۴۰۵-۱۴۰۶ و بعد از آن پایه‌های دهم، یازدهم و دوازدهم به میزان ۶۰ درصد با تأثیر قطعی در نمره کل نهایی خواهد بود»	مصوبه ۸۶۳ شورای عالی انقلاب فرهنگی ^۱	۱۴۰۱

همانگونه که در جدول نیز اشاره شده است قوانین مختلفی در جهت بهینه‌سازی فرایند سنجش و پذیرش دانشجو در کشور تدوین و تصویب شده‌اند که برخی از قوانین و آیین‌نامه به‌طور کامل اجرا و محقق شده‌اند و برخی دیگر هم به‌صورت ناقص اجرا شده‌اند و بعضی از قوانین نیز اجرا نشده‌اند. علاوه بر تدوین قوانین، مطالعات و طرح‌های پژوهشی متعددی نیز از سوی افراد و سازمان‌های ذی‌نفع در این حوزه تعریف و اجرا شده‌اند که راهکارها و راهبردهای سیاستی متعددی را در جهت بهینه‌سازی نحوه سنجش و پذیرش دانشجو ارائه داده‌اند اما بنا به دلایل متعددی به شرح زیر موفقیت چندانی در مقام عمل نداشته‌اند.

- عدم ارائه راهکارها و راه‌حل‌های جایگزین و یا مکمل با قابلیت اجرایی آن در کشور با انجام مطالعات علمی عمیق و گسترده؛
- عدم مطالعه و بررسی دقیق و همه‌جانبه (و بعضاً اجرای آزمایشی و محدود آن‌ها) راهکارهایی که در طرح‌های مختلف و بررسی‌ها و مقالات متعدد ارائه شده‌اند. یا به‌عبارتی عدم توجه سیاست‌گذاران و تصمیم‌گیران کلان به نتایج دستاوردهای علمی و فنی در این حوزه؛
- مبتنی نبودن طرح‌ها بر پشتوانه علمی و نظری قوی و قابل دفاع؛
- پیچیدگی و چندوجهی بودن کنکور و متأثر بودن آن از شرایط اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و اوضاع کلی کشور؛
- مدیریت تغییر و ترس تصمیم‌گیران از تغییر؛
- موانع قانونی و برخی ملاحظات سیاسی- اجتماعی؛

^۱ تکمیل و اصلاح موادی از سیاست‌ها و ضوابط ساماندهی سنجش و پذیرش متقاضیان ورود به آموزش عالی (پس از پایان متوسطه) مصوب ۱۴۰۰/۰۴/۱۵ که در جلسات ۸۵۵ و ۸۶۳ مورخ ۱۴۰۰/۱۱/۰۵ و ۱۴۰۰/۰۳/۱۷ شورای عالی انقلاب فرهنگی

- تعدد سازمان‌ها و نهادهای درگیر و تصمیم‌گیر در این حوزه و مشکل هماهنگی بین آن‌ها در نظر و عمل یا به عبارتی تضاد ایده و افکار بین آن‌ها نسبت به پدیده کنکور؛

روش پژوهش

پژوهش حاضر از نظر ماهیت و هدف جزء پژوهش‌های کاربردی، بر مبنای رویکرد پژوهش کیفی - و از منظر روش و جمع‌آوری داده‌ها و اطلاعات توصیفی - تحلیلی است. رویکرد کیفی، ریشه در پارادایم‌های تفسیری و انتقادی دارد. به‌زعم سارانتاکوس (۱۹۹۳) رویکرد کیفی پژوهش، تنها از روشی واحد و یگانه برخوردار نیست و تعدد روش دارد. به طوری که روش‌های متعدد و چندگانه رویکرد کیفی، نه تنها از ویژگی ابزاری و خشک برخوردار نبوده، بلکه متناسب با نوع و ماهیت مسئله پژوهش، به پژوهشگر کمک می‌کند که در تعاملات انسانی و در جهت دستیابی به معنا و فهم دنیای اجتماعی بهره‌مند شود (Iman, 2016). در پژوهش حاضر جهت تحلیل بیانات و منویات مقام معظم رهبری، اسناد بالادستی (سیاست‌های کلی نظام و...) از روش تحلیل محتوای کیفی - قیاسی بهره گرفته است. به بیان الو و کینگاس (۲۰۰۸) در رویکرد قیاسی، ساختار تحلیل ایجاد می‌شود و محتوا براساس مقوله‌های آن ساختار، کدگذاری می‌شود. به عبارت دیگر تحلیل محتوای کیفی با رویکرد قیاسی توصیفی است که با جا دادن اجزای گوناگون محتوا در مقوله‌های چارچوب کدگذاری انجام می‌شود. این چارچوب در قلب روش قرار دارد و مشتمل بر همه وجوهی است که صفت مشخصه توصیف و تفسیر محتواست (Schreier, 2004; Taslimi & Alipour, 2018).

منابع گردآوری اطلاعات، منابع کتابخانه‌ای شامل تمامی متون مرتبط با سنجش و پذیرش دانشجو در سیاست‌های کلی نظام جمهوری اسلامی ایران و منویات مقام معظم رهبری (از دهه ۷۰ الی ۱۴۰۰) بوده است. جامعه آماری شامل کلیه سیاست‌های کلی نظام جمهوری اسلامی ایران و منویات مقام معظم رهبری بوده است که به روش نمونه‌گیری هدفمند و سرشماری کامل انجام شده است. جهت دستیابی به قابلیت روایی و اعتبار از روش بازبینی پژوهشگر همکار و اعمال نظرات تأییدی و تکمیلی^۴ همکاران پژوهش استفاده شده است. لازم به ذکر است که اختصاص زمان کافی، ارتباط یا درگیری طولانی‌مدت پژوهشگران^۵ دقیق بودن در تمامی مراحل پژوهش، از جمله مواردی است که در راستای افزایش روایی و پایایی یافته‌ها در فرایند پژوهش حاضر مورد توجه بوده است. همچنین در هر یک از مراحل پژوهش، پژوهشگران به تناوب بر روی مراحل پژوهش و یافته‌های به دست آمده جلساتی برگزار کرده و با همفکری یکدیگر ضمن توافق بر روی مؤلفه‌های احصائی به برطرف سازی موارد اختلافی اقدام شد.

لازم به ذکر است در فرایند پژوهش بیش از ۱۰ جلسه همفکری و اعتباریابی با افراد متخلف و با تخصص‌های متنوع چون فارغ‌التحصیل و دانشجویان دکتری رشته‌های برنامه‌ریزی درسی، اقتصاد آموزش عالی، برنامه‌ریزی توسعه آموزش عالی، مدیریت آموزش عالی، مدیریت آموزشی، مدیریت دولتی (خط مشی‌گذاری) و... برگزار شد و در پایان هر جلسه بر سر موضوعات و محورهای استخراج شده در پژوهش توافق لازم به دست آمد.

یافته‌های پژوهش

هدف پژوهش حاضر بررسی سیاست‌های سنجش و پذیرش دانشجو در اسناد بالادستی (سیاست‌های کلی و بیانات مقام معظم رهبری) و ارائه سیاست‌ها، راهبردها و راهکارهایی سیاستی به منظور حل مسائل و مشکلات موجود در حوزه سنجش و پذیرش دانشجو در کشور می‌باشد. این مرحله شامل سه مرحله اصلی است - در مرحله اول اسناد بالادستی و بندهای سیاستی مرتبط با آن استخراج شده است. در مرحله دوم، منویات مقام معظم رهبری در این ارتباط احصا شده است. در مرحله سوم با ترکیب موضوعات سیاستی استخراج شده از سیاست‌های کلی و کدهای محوری حاصل از منویات مقام معظم رهبری، مقوله‌های اصلی احصا شده است.

1. Sarantakos

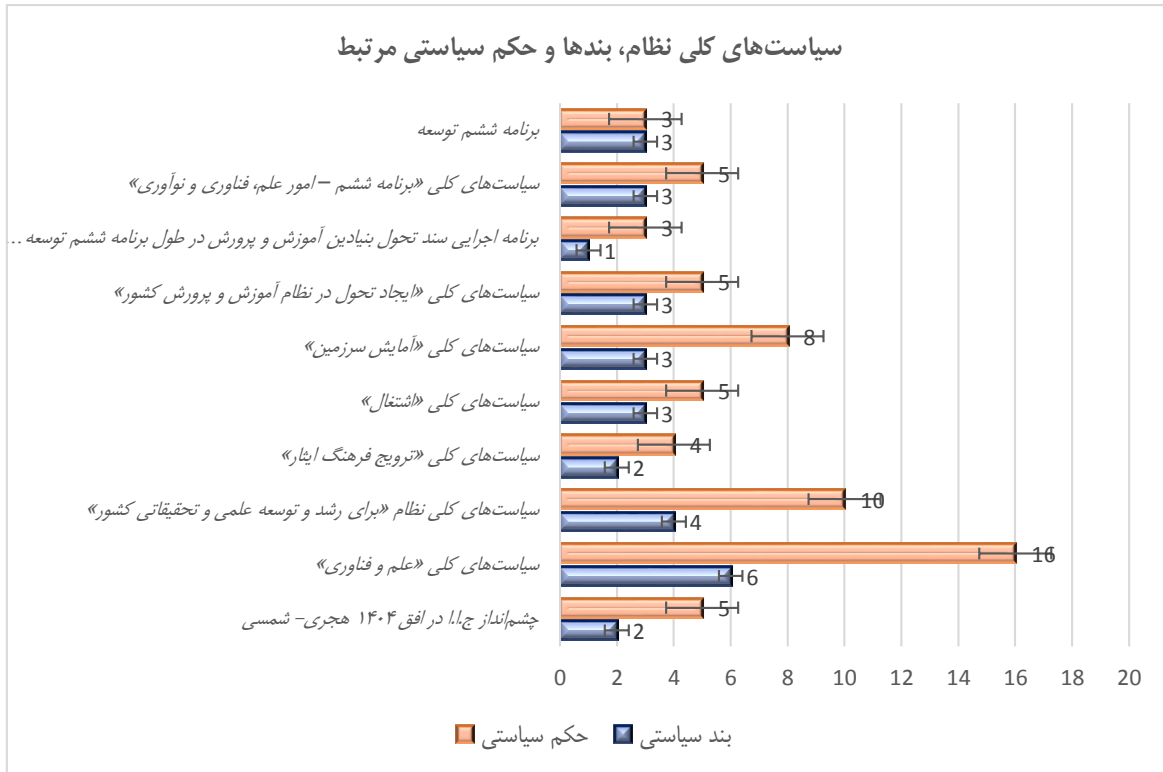
2. Elo & Kyngäs

3. Member check

4. Peer Review

5. Prolonged Engagement

مرحله اول: سنجش و پذیرش دانشجو در آیین اسناد بالادستی - بررسی سیاست‌های کلی نظام: در این مرحله ضمن شناسایی سیاست‌های کلی مرتبط با سنجش و پذیرش دانشجو، بندهای سیاستی مرتبط، موضوعات و حکم سیاستی احصا شده است. نتایج آماری یافته‌های حاصل از این هدف در نمودار (۱) ارائه شده است.^۱

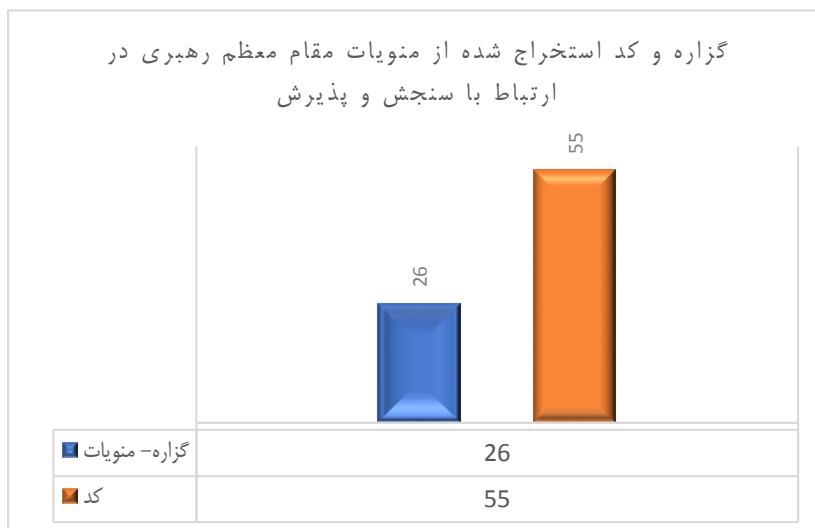
نمودار ۱: سیاست‌های کلی نظام، بندها و حکم سیاستی مرتبط

با بررسی سیاست‌های کلی و تحلیل محتوای آن‌ها ۳۰ بند و ۷۰ حکم سیاستی احصا گردیده است. به‌طور کلی، نتایج بررسی حاکی از آن است که موضوع سنجش و پذیرش دانشجو به‌انحای مختلف در اسناد بالادستی و سیاست‌های کلی پرداخته شده است. این مسئله نشان‌دهنده اهمیت و نقش کنکور در نظام سیاست‌گذاری و تصمیم‌گیری و تصمیم‌سازی از یک سو و جایگاه آن در رشد و توسعه علم و فناوری کشور از سوی دیگر است. لذا ذکر این نکته حایز اهمیت است که مهم‌ترین خلا سیاستی، خلا اجرایی و نظارت (یا سازوکارهای نظارتی) بر اجرای سیاست‌های تدوین شده در این حوزه می‌باشد. یعنی سیاست‌گذاری لازم جهت اجرا و نظارت بر حسن آن صورت نگرفته است. لذا ضروری است که در تدوین سیاست‌ها و سیاست‌گذاری‌های مرتبط، به اجرای سیاست‌ها و تحقق آن‌ها در مقام عمل نیز توجه لازم معطوف گردد. و الزامات و پیش‌زمینه‌های لازم از جمله الزامات زیرساختی، الزامات قانونی و قانون‌گذاری، الزامات اقتصادی، الزامات فنی و عملیاتی، الزامات مدیریتی، الزامات انسانی، پذیرش تغییر،... جهت اجرا و تحقق سیاست‌ها و نظارت و ارزیابی بر میزان تحقق سیاست‌های تدوین شده فراهم گردد. زیرا سیاست‌ها هرچند براساس مطالعات علمی - فنی و بررسی‌های کارشناسی و زیرنظر صاحب‌نظران و خبرگان برتر تدوین شده باشد اما قابلیت اجرایی نداشته باشد و یا سیاست‌ها، برنامه‌ها و راهکارهایی جهت اجرا و تحقق آن تدوین نشده باشد ارزش علمی نخواهند داشت و منجر به حل مسائل نخواهند شد.

مرحله دوم: سنجش و پذیرش دانشجو و اهمیت آن در دیدگاه مقام معظم رهبری: یکی از اهداف پژوهش حاضر تحلیل محتوای بیانات مقام معظم رهبری در ارتباط با سنجش و پذیرش دانشجو است. براساس تحلیل منویات مقام معظم رهبری، کنکور و سنجش

^۱ به منظور آگاهی بیشتر خوانندگان و علاقه‌مندان به این حوزه در ارتباط با سیاست‌های کلی، بندها و حکم‌های سیاستی مرتبط، جزئیات یافته‌ها در ضمیمه آمده است.

شایسته‌ترین افراد در راستای حل مسائل کشور و تربیت نیروی انسانی ماهر و متخصص با توجه به نیاز جامعه به علم و فناوری و نقشه جامع علمی کشور یک ضرورت اصلی است. با جستجو در پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار مقام معظم رهبری و بررسی و تحلیل منویات ایشان در ارتباط با موضوع مورد نظر ۲۶ گزاره و ۵۵ کد احصا شده است (نمودار ۲). لذا نتایج حاصل از تحلیل منویات حاکی از آن است که حل مسئله کنکور به عنوان یک پدیده اجتماعی پیچیده و چندبعدی در گرو عوامل متعددی است!

نمودار ۲: گزاره و کد استخراج شده از منویات مقام معظم رهبری در ارتباط با سنجش و پذیرش

مرحله سوم: استخراج مقوله‌های اصلی و احصای راهبردها/ راهکارهای سیاستی: این مرحله شامل استخراج مقوله‌های فرعی (حکم سیاستی - سیاست‌های کلی و کد در بیانات مقام معظم رهبری) و مضامین/ مقوله اصلی، با توجه به تحلیل یافته‌های حاصل از سیاست‌های کلی نظام و منویات مقام معظم رهبری در راستای ارائه راهکارهای سیاستی در جهت حل و کاهش مسائل و مشکلات موجود در سنجش و پذیرش دانشجو بوده است. نتایج حاصل از یافته‌های مزبور در جدول زیر ارائه شده است.

جدول ۲: مضامین فرعی و اصلی با ترکیب یافته‌های حاصل از منویات مقام معظم رهبری و سیاست‌های کلی

منابع (اسناد بالادستی و منویات)	مضامین فرعی - مولفه / مقوله	مضامین اصلی (ابعاد)
- چشم‌انداز ج.ا.ا. در افق ۱۴۰۴ هجری - شمسی	- آمایش سرزمینی مبتنی بر اصول گسترش عدالت اجتماعی	ماموریت‌گرایی و آمایش سرزمینی / آمایش آموزش عالی در سنجش و پذیرش
- برنامه ششم توسعه	- آمایش سرزمینی مبتنی بر اصول تعادل منطقه‌ای	
- بیانات در دیدار با اساتید دانشگاه‌ها - ۱۳۹۴/۰۴/۱۳	- انجام مطالعات آینده‌پژوهی و برآورد دانشجویان در طول دوره‌های مختلف	در سنجش و پذیرش
- بیانات در دیدار جمعی از استادان، نخبگان و پژوهشگران دانشگاه‌ها - ۱۳۹۷/۰۳/۲۰	- تعیین ظرفیت‌های دانشجو در رشته- محل و مقاطع مختلف تحصیلی بر اساس مطالعات آینده‌پژوهی	
	- ایجاد تناسب و توازن بین دانشجویان در مقاطع مختلف تحصیلی	

۱. با توجه به حجم زیاد گزاره‌ها و کدهای احصا شده از ارائه جزئیات در بخش یافته‌ها خودداری شده است. اما به منظور آگاهی بیشتر خوانندگان و علاقه‌مندان به این حوزه، جزئیات یافته‌ها در ضمیمه آمده است.

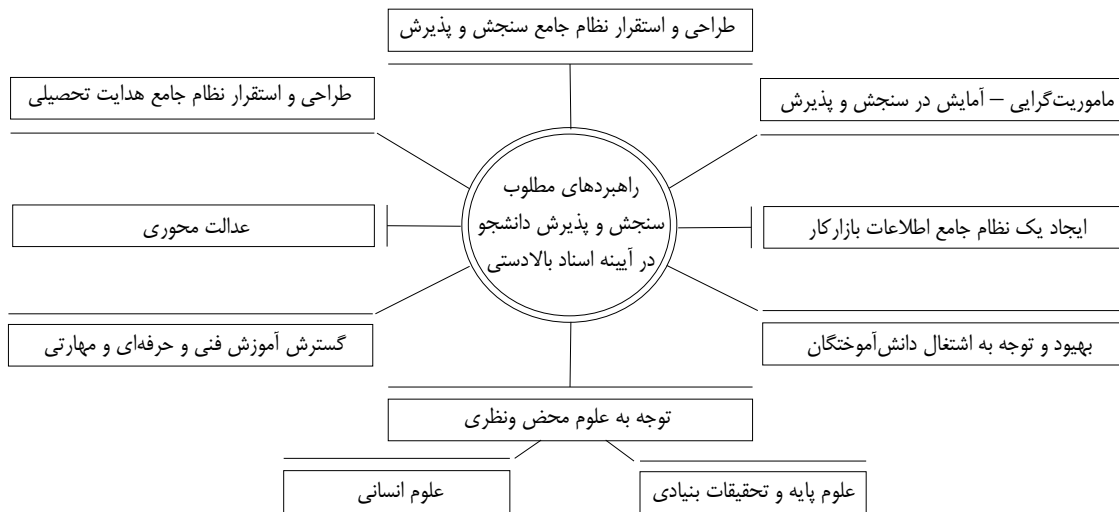
مضامین اصلی (ابعاد)	مضامین فرعی - مولفه / مقوله	منابع (اسناد بالادستی و منویات)
	<p>- توجه به آمایش سرزمین در سنجش و پذیرش دانشجویان (دانشجوی بومی)</p> <p>- پذیرش دانشجو متناسب با نیازهای بنیانی کشور در ابعاد مختلف</p> <p>- احصای دقیق اهداف، اولویت‌ها و نیاز کشور به نیروی انسانی متخصص</p> <p>- لزوم برنامه‌ریزی مناسب در راستای ایجاد تعادل در رشته‌های تحصیلی</p> <p>- توازن، تعادل و توزیع صحیح، واقعی و عادلانه دانشجویان در رشته‌های مختلف علمی بر اساس نیاز کشور</p> <p>- شناسایی و احصای اولویت‌ها و تعیین ظرفیت دانشجو در رشته - محل‌ها بر اساس اهداف و اولویت‌های کشور در حوزه علم و فناوری (آمایش سرزمین در آموزش عالی)</p> <p>- نیازسنجی حوزه علوم و فناوری و تعیین ظرفیت رشته - محل‌ها بر اساس نیازها</p> <p>- استفاده صحیح از ظرفیت استعدادها در جهت پیشرفت همه جانبه کشور</p> <p>- توزیع دانشجویان بر اساس مأموریت محوری دانشگاه‌ها</p> <p>- ایجاد تعادل بین عرضه و تقاضا دانشجویان (تعیین عرضه بر اساس تقاضا و نیاز کشور)</p> <p>- ایجاد تعادل در ظرفیت پذیرش دانشجو و رشته محل‌ها</p> <p>- ایجاد تعادل در ظرفیت رشته‌های مختلف دانشگاهی</p> <p>- ایجاد تعادل در تمام رشته‌های تحصیلی متناسب با نیاز کشور و نیروی انسانی متخصص در هر رشته</p> <p>- توجه یکسان به تمام رشته‌های دانشگاهی اعم از علوم ریاضی، علوم تجربی، علوم انسانی، هنر، فنی و حرفه‌ای و کار دانش، علوم دینی و حوزوی...</p> <p>- مطابقت آموزشی و پژوهشی رشته‌های علمی و تحصیلی با نیازهای کشور</p>	<p>- بیانات در دیدار رؤسای دانشگاه‌ها، پژوهشگاه‌ها، مراکز رشد و پارک‌های علم و فناوری - ۱۳۷۸/۰۷/۱۹ </p> <p>- بیانات در دیدار اساتید دانشگاه‌ها - ۱۳۸۹/۰۶/۱۴ </p> <p>- گزیده بیانات «۲۰ آسیب و تهدید در مسیر پیشرفت علمی ایران» - ۱۳۹۲/۰۷/۱۴ </p> <p>- بیانات در دیدار اعضای شورای عالی انقلاب فرهنگی - ۱۳۸۴/۱۰/۱۳ </p> <p>- بیانات در دیدار جمعی از نخبگان علمی ۱۳۷۸/۰۷/۱۹ </p>
	<p>- توجه به استعدادهای دانشجویان در انتخاب رشته تحصیلی</p> <p>- توجه به علایق دانشجویان در انتخاب رشته تحصیلی</p> <p>- طراحی و استقرار نظام جامع استعدادیابی به منظور هدایت تحصیلی دانش‌آموزان به سوی رشته‌ها، حرف و مهارت‌های موردنیاز حال و آینده کشور متناسب با استعداد دانش‌آموز/ دانشجو</p> <p>- طراحی و استقرار نظام جامع استعدادیابی به منظور هدایت تحصیلی دانش‌آموزان به سوی رشته‌ها، حرف و مهارت‌های موردنیاز حال و آینده کشور متناسب با علاقه دانش‌آموز/ دانشجو</p>	<p>- سیاست‌های کلی «علم و فناوری»</p> <p>- برنامه اجرایی سند تحول بنیادین آموزش و پرورش در طول برنامه ششم توسعه (۱۴۰۰-۱۳۹۷)</p> <p>- بیانات در دیدار معلمان استان فارس - ۱۳۸۷/۰۲/۱۲ </p> <p>- دیدار شرکت‌کنندگان در نهمین همایش ملی نخبگان فردا - ۱۳۹۴/۰۷/۲۳ </p> <p>- بیانات در دیدار جمعی از کارگران و معلمان - ۱۳۷۶/۰۲/۱۰ </p>
طراحی و استقرار نظام جامع هدایت تحصیلی		

مضامین اصلی (ابعاد)	مضامین فرعی - مولفه / مقوله	منابع (اسناد بالادستی و منویات)
	<p>- طراحی و استقرار نظام جامع استعدادیابی به منظور هدایت تحصیلی دانش آموزان به سوی رشته ها، حرف و مهارت های مورد نیاز حال و آینده کشور متناسب با توانمندی دانش آموز / دانشجو</p> <p>- هدایت دانش آموزان به ادامه تحصیل در رشته های مختلف با توجه به استعدادهای آنان</p> <p>- هدایت دانش آموزان به رشته های مختلف با توجه به انگیزه آنان</p> <p>- جدی گرفتن انتخاب رشته و هدایت تحصیلی در دوره راهنمایی (دوره اول متوسطه)</p> <p>- هدایت دانش آموزان به ادامه تحصیل در رشته های مورد علاقه</p> <p>- شناسایی و پرورش استعدادها در دوره متوسطه و در رشته های نظری و فنی و حرفه ای در سراسر کشور</p> <p>- نقش آموزش و پرورش در هدایت تحصیلی دانشجویان</p>	
<p>طراحی و استقرار نظام جامع سنجش و پذیرش</p>	<p>- تدوین نظام سنجش و پذیرش کارآمد و بهینه در جهت شناسایی افراد نخبه در راستای تولید علم و فناوری</p> <p>- تدوین نظام سنجش و پذیرش کارآمد و بهینه در جهت هدایت افراد نخبه در راستای تولید علم و فناوری</p> <p>- تدوین نظام سنجش و پذیرش کارآمد و بهینه در جهت جذب و به کارگیری افراد نخبه در راستای تولید علم و فناوری</p> <p>- استقرار یک نظام جامع، کارآمد و اثربخش ارزیابی در سطوح و پایه های مختلف تحصیلی</p> <p>- استقرار یک نظام جامع ارزشیابی در راستای ارائه نتایج ارزیابی قابل اتکا جهت اعمال آن به عنوان سوابق تحصیلی داوطلبان ورود به آموزش عالی</p> <p>- تحول بنیادین شیوه های ارزشیابی دانش آموزان برای شناسایی نقاط قوت و ضعف آنان</p> <p>- تحول بنیادین شیوه های ارزشیابی دانش آموزان در جهت پرورش استعدادها و خلاقیت دانش آموزان</p>	<p>- سیاست های کلی نظام « برای رشد و توسعه علمی و تحقیقاتی کشور»</p> <p>- سیاست های کلی « ایجاد تحول در نظام آموزش و پرورش کشور»</p>
<p>ایجاد یک نظام جامع اطلاعات بازار کار</p>	<p>- ایجاد یک پایگاه / نظام جامع اطلاعات اشتغال و بازار کار</p>	<p>- سیاست های کلی « اشتغال»</p>
<p>گسترش آموزش های فنی و حرفه ای و مهارتی</p>	<p>- تقویت آموزش های فنی و حرفه ای</p> <p>- تشویق و هدایت دانش آموزان به ادامه تحصیل در رشته های فنی و حرفه ای</p> <p>- توجه جدی به آموزش های مهارتی</p>	<p>- سیاست های کلی « ایجاد تحول در نظام آموزش و پرورش کشور»</p> <p>- بیانات در دیدار معلمان و فرهنگیان - ۱۳۹۸/۰۲/۱۱ </p>
<p>بهبود و توجه به اشتغال دانش آموختگان</p>	<p>- تنظیم رابطه متقابل تحصیل با اشتغال / پذیرش رشته - محل - مقطع بر اساس اشتغال و نیاز بازار کار</p> <p>- متناسب سازی سطوح و رشته های تحصیلی با نیازهای اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، علمی، فرهنگی و... جامعه</p>	<p>- سیاست های کلی « علم و فناوری</p> <p>- سیاست های کلی « اشتغال»</p> <p>بیانات در دیدار جمعی از دانشجویان زنجان - ۱۳۸۲/۰۷/۲۲ </p>

مضامین اصلی (ابعاد)	مضامین فرعی - مولفه / مقوله	منابع (اسناد بالادستی و منویات)
	<ul style="list-style-type: none"> - برقراری تعادل بین عرضه (دانش‌آموختگان علمی) و تقاضا (نیاز جامعه و بازارکار) - متناسب‌سازی سطوح و رشته‌های تحصیلی با نقشه جامع علمی کشور - آموزش نیروی انسانی ماهر و متخصص متناسب با نیاز- های بازارکار (آتی و فعلی) به نیروی انسانی متخصص، ماهر و کارآمد - ایجاد فرصت‌های شغلی پایدار با تأکید بر استفاده از توسعه فناوری و اقتصاد دانش‌بنیان - ایجاد فرصت‌های شغلی پایدار با تأکید بر آینده‌نگری نسبت به تحولات فرصت‌های شغلی در سطح ملی و جهانی 	
<p style="text-align: center;">توجه به علوم پایه و تحقیقات بنیادی (علوم محض)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - توسعه علوم پایه - توسعه تحقیقات بنیادی - هدایت نظام آموزش عالی و مراکز تحقیقاتی در جهت توسعه علوم پایه - هدایت نظام آموزش عالی و مراکز تحقیقاتی کشور در جهت تحقیقات بنیادی - تأکید بر لزوم توجه جدی به علوم محض - تأکید بر لزوم توجه جدی به علوم پایه و تحقیقات بنیادی - ایجاد شرایط و امکاناتی لازم جهت افزایش گرایش افراد به ادامه تحصیل در رشته‌های علوم پایه - ارائه سازوکارها و مشوق‌هایی جهت گرایش دانشجویان به ادامه تحصیل در علوم محض - ایجاد مشوق‌های لازم جهت گرایش افراد به ادامه تحصیل در علوم پایه (ریاضی، فیزیک، شیمی و...) 	<ul style="list-style-type: none"> - سیاست‌های کلی «علم و فناوری - سیاست‌های کلی نظام «برای رشد و توسعه علمی و تحقیقاتی کشور» - بیانات در دیدار جمعی از استادان، نخبگان و پژوهشگران دانشگاه‌ها - ۱۳۹۸/۰۳/۰۸
<p style="text-align: center;">توجه به علوم انسانی (نظری)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - تحول و ارتقاء علوم انسانی - تقویت جایگاه و منزلت علوم انسانی - جذب افراد مستعد و بانگیزه جهت ادامه تحصیل در رشته‌های علوم انسانی - توجه بیشتر به علوم انسانی و تشویق دانشجویان بااستعداد به ادامه تحصیل در رشته‌های علوم انسانی - لزوم حمایت سیاست‌گذاران و تصمیم‌گیران در راستای تقویت و توسعه علوم انسانی - توجه به علوم انسانی - اسلامی در راستای نفی علوم انسانی غربی - توجه ویژه به علوم انسانی - بومی‌سازی در علوم انسانی با توجه به حجم عظیم دانشجویان در رشته علوم انسانی - لزوم توجه و اهمیت قائل شدن برای علوم انسانی 	<ul style="list-style-type: none"> - سیاست‌های کلی «علم و فناوری» - بیانات در دیدار اساتید دانشگاه‌ها - ۱۳۹۴/۰۴/۱۳ - گزیده بیانات «۲۰ آسیب و تهدید در مسیر پیشرفت علمی ایران» - ۱۳۹۲/۰۷/۱۴

مضامین اصلی (ابعاد)	مضامین فرعی - مولفه / مقوله	منابع (اسناد بالادستی و منویات)
عدالت محوری	<ul style="list-style-type: none"> - تلاش در جهت تحقق عدالت اجتماعی در آموزش - تلاش در جهت ایجاد فرصت‌های برابر در آموزش و تلاش در جهت ارتقای سطح آموزش در کشور - توزیع عادلانه فرصت‌ها و امکانات تحصیل در آموزش عالی در سراسر کشور - توزیع عادلانه فرصت‌ها و امکانات تحقیق در آموزش عالی در سراسر کشور - توانمندسازی و پرورش استعدادها و ارتقای سطح علمی، فنی و فرهنگی ایثارگران و فرزندان آنها در شرایط مساوی - الویت دادن به ایثارگران و فرزندان آنها در شرایط مساوی 	
	<ul style="list-style-type: none"> - شناخت نیازهای واقعی و ارائه خدمات مؤثر به ایثارگران و خانواده‌های آنان در ابعاد علمی و آموزشی با حفظ اصول عزتمندی، عدالت و روحیه خوداتکایی و شئون ایثارگری - ارائه خدمات مؤثر به ایثارگران و خانواده‌های آنان در ابعاد علمی و آموزشی با حفظ اصول عزتمندی، عدالت و روحیه خوداتکایی و شئون ایثارگری - توجه به نیازهای علمی - آموزشی افراد با شرایط خاص (ایثارگران) در سنجش و پذیرش دانشجویان با حفظ اصول عدالت با حفظ اصول عزتمندی، عدالت و روحیه خوداتکایی و شئون ایثارگری - ایجاد امکانات عادلانه به منظور دسترسی همه افراد به آموزش (شرکت همه داوطلبان با ویژگی‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی مختلف به آزمون ورودی آموزش عالی) - رفع تبعیض‌های ناروا در سنجش و پذیرش دانشجویان - ایجاد عدالت اجتماعی در راستای تحقق شرایط و فرصت دسترسی همگانی به آموزش و ادامه تحصیل در مقاطع و رشته‌های مختلف علمی - توزیع عادلانه امکانات تحصیلی 	<ul style="list-style-type: none"> - چشم‌انداز ج.ا.ا. در افق ۱۴۰۴ هجری - شمسی - سیاست‌های کلی «علم و فناوری - سیاست‌های کلی «ترویج فرهنگ ایثار» - سیاست‌های کلی «آمایش سرزمین» بیانات در دیدار جمعی از دانشجویان زنجان -۱۳۸۲/۰۷/۲۲

با تحلیل سیاست‌های کلی نظام و منویات مقام معظم رهبری ۹ راهبرد در جهت بهینه‌سازی نظام سنجش و پذیرش دانشجویان و کاهش مسائل و معضلات مبتلابه در این حوزه کشف و احصا شده است. بر مبنای یافته‌های پژوهش حاضر، بهینه‌سازی فرایند سنجش و پذیرش دانشجویان مستعد توجه و عنایت هر چه بیشتر سیاست‌گذاران و تصمیم‌گیران امر به راهبردی‌های نه‌گانه ذیل (شکل ۱) است.

شکل ۱: راهنمای‌های بهینه‌سازی سنجش و پذیرش دانشجوی از منظر سیاست‌های کلی نظام و مقام معظم رهبری

بحث و نتیجه‌گیری

امروزه مسئله کنکور و نحوه سنجش و پذیرش دانشجویان جهت ورود به آموزش عالی یکی از وقایع مهم در نظام آموزشی کشور است. به گونه‌ای که مسئولان و دست‌اندرکاران امر آموزش عالی می‌کوشند تا با انتخاب شیوه‌های مناسب به گزینش دانشجویان مستعد اقدام نمایند. به طور کلی، موضوع سنجش و پذیرش دانشجویان از دهه ۴۰ هجری - شمسی برای حل مسئله گزینش با استعدادترین و بهترین افراد با توجه به تعداد زیاد داوطلبان علاقه‌مند به ادامه تحصیل و یادگیری در سطح عالی و با توجه به ظرفیت محدود دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی مطرح و در حال اجرا است. انتظار بر این است تا در فرآیندی کاملاً مناسب، مستعدترین و توانمندترین داوطلبان جذب مراکز دانشگاهی شوند تا هدف متعالی آموزش عالی به آسانی محقق شود. البته شیوه سنجش و پذیرش دانشجویان به عنوان یکی از برنامه‌های راهبردی، پدیده‌ای پیچیده، چندوجهی، دارای اهداف متعدد و متأثر از عوامل کمی و کیفی و معلول ترکیب فشارهای اجتماعی، سیاسی و علمی است؛ تأثیر زیادی در دستیابی به اهداف و برنامه‌های تدوین شده در اسناد بالادستی به‌ویژه در بخش علم و فناوری دارد و به همین خاطر مسئله کنکور و مسائل آن از دغدغه‌های اصلی سیاست‌گذاران، برنامه‌ریزان و تصمیم‌گیران در سطوح و لایه‌های مختلف سیاست‌گذاری به عنوان یکی از موضوعات مهم در اسناد بالادستی و سیاست‌های کلی نظام در حوزه‌های مختلف از جمله علم و فناوری بوده است. به گونه‌ای اجرای صحیح برخی از مواد در سیاست‌های کلی، منوط به اجرای صحیح سنجش و پذیرش دانشجویان در کشور است. بدین ترتیب، در طول دوره‌های مختلف سیاست‌ها، قوانین، آیین‌نامه‌ها، بخشنامه‌ها و دستورالعمل‌های متعددی را جهت بهینه‌سازی روند سنجش و پذیرش و تسهیل در فرآیند اجرای آن، و همچنین راهکارهایی جهت دستیابی به اهداف آن و رفع نواقص و کاستی‌های آن تدوین و تصویب شده است.

در همین راستا، مقاله حاضر به تحلیل محتوای سیاست‌های کلی نظام و منویات مقام معظم رهبری در حوزه سنجش و پذیرش دانشجویان، احصای سیاست‌ها و ضوابط اجرایی و ارائه راهکارهای سیاستی به سیاست‌گذاران و نهادهای قانونگذار و تصمیم‌ساز در جهت کمک به رفع مسائل موجود به منظور حل مسئله کنکور در این زمینه و ایجاد یک نظام جامع و بهینه سنجش و پذیرش دانشجویان در کشور پرداخته است. نتایج تحلیل محتوای منابع مورد بررسی حاکی از آن است که سنجش و پذیرش دانشجویان از مقوله‌های بسیار مهم برای تصمیم‌گیران و سیاست‌گذاران محسوب شده؛ و حل آن یکی از دغدغه‌های برنامه‌ریزان در سطح کلان می‌باشد. براساس تحلیل نتایج حاصل یافته‌های پژوهش حاضر از مهم‌ترین سیاست‌ها و ضوابط اجرایی جهت بهینه‌سازی فرآیند سنجش و پذیرش دانشجویان در راستای حل مسئله کنکور منوط به بکارگیری راهبردها و راهکارهای ذیل است.

ماموریت‌گرایی در نظام سنجش و پذیرش دانشجویان و توجه به آمایش آموزش عالی: یکی از اقدامات مهم در حوزه سنجش و پذیرش دانشجویان و اصلاح نظام فعلی سنجش و پذیرش، ماموریت‌گرا شدن سنجش و پذیرش دانشجویان و پذیرش دانشجویان در رشته-محل و

رشته-مقطع تحصیلی براساس آمایش آموزش عالی و نیاز جامعه به نیروی انسانی ماهر و متخصص در بخش‌های مختلف صنعتی، خدماتی و کشاورزی است (اولویت قرار گرفتن آمایش سرزمین در ایجاد دوره‌ها و ماموریت‌گرایی در پذیرش‌های دانشگاهی). بنابراین، یکی از اقدامات مهم در این زمینه ماموریت‌گرا کردن نظام سنجش و پذیرش دانشجو در رشته -محل و رشته - مقطع و تحقق آن در مقام عمل است^۱.

طراحی و استقرار نظام جامع هدایت تحصیلی: یکی از ریشه‌های مسائل در سنجش و پذیرش دانشجو و کارآمد نبودن آن در کشور، ناکارآمدی نظام هدایت تحصیلی در دوره آموزش عمومی در کشور است. دانش‌آموزان به شکل درستی به رشته‌های تحصیلی مورد علاقه و متناسب با استعداد و توانمندی خود هدایت و راهنمایی نمی‌شوند. همین مسئله باعث عدم تعادل در رشته‌های مختلف تحصیلی و بسیاری از مسائل دیگر می‌شود. لذا ضروری است که هدایت تحصیلی در دوره آموزش عمومی (از پیش‌دبستانی و ابتدایی تا متوسطه) جدی گرفته شود. ایجاد یک نظام جامع هدایت تحصیلی و اجرای واقعی آن می‌تواند در حل مسائل موجود در کنکور بسیار راهگشا باشد.

طراحی و استقرار نظام جامع سنجش و پذیرش: یکی از انتقادهای جدی به وضعیت فعلی سنجش و پذیرش در کشور می‌توان به تک‌بعدی بودن سنجش توانمندی دانش‌آموزان اشاره کرد. لذا نظام سنجش و پذیرش و آزمون‌های باید به گونه‌ای باشد که دانش، مهارت و شایستگی متقاضیان را در ابعاد مختلف شناختی، عاطفی و مهارتی و... بسنجد و یا اینکه آزمون به اشکال مختلف چندگزینه‌ای و تشریحی (بازپاسخ) با قابلیت اعتبار و اعتماد بالا طراحی و تدوین گردد. همچنین لحاظ کردن سوابق علمی، فرهنگی، اجتماعی و... در دوره متوسطه در کنار معدل از دیگر راهبردهای مکمل در این حوزه برشمرد. با تحقق چنین نظامی، ضمن کارآمدسازی چگونگی سنجش و پذیرش، می‌توان به مسئله عدالت در زمینه سنجش و پذیرش و سنجش شایسته‌ترین و توانمندترین افراد برای ورود به آموزش عالی و گردش چرخ اقتصادی کشور دست یافت.

ایجاد یک نظام جامع اطلاعات بازارکار: یکی از معضلات اساسی در جامعه بیکاری فارغ‌التحصیلان دانشگاهی و عدم تعادل بین عرضه و تقاضای نیروی انسانی متخصص است. از جمله دلایل مهم این چالش، نبود اطلاعات جامع در ارتباط با بازارکار رشته‌های مختلف تحصیلی و عدم آگاهی متقاضیان از وضعیت بازارکار و مشاغل مرتبط و موجود در حوزه رشته‌های تحصیلی در هنگام انتخاب رشته تحصیلی و ورود به آموزش عالی است. یکی از راه‌حل‌های اساسی و مهم در این زمینه ایجاد یک نظام جامع اطلاعات بازارکار می‌باشد. لذا با ایجاد چنین سامانه‌ای ضمن آگاهی متقاضیان از وضعیت اشتغال و بازارکار رشته‌های مختلف تحصیلی، منجر به انتخاب آگاهانه‌تر آن‌ها می‌شود و همین موضوع در برطرف‌سازی برخی از چالش‌های کنکور مانند انتخاب نادرست متقاضیان شده و در انتخاب رشته تحصیلی متناسب با استعداد، علاقه و توانمندی آن‌ها بسیار مؤثر خواهد بود.

جدی گرفتن آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و مهارتی: همان‌گونه که عنوان شد بیکاری از مهم‌ترین مشکلات و چالش امروز کشور به شمار می‌رود و عدم برخورداری جوانان جویای کار از مهارت را می‌توان یکی از دلایل مهم بیکاری دانش‌آموختگان برشمرد. یکی از راه‌های اصلی به منظور فائق آمدن بر مسئله بیکاری دانش‌آموختگان، تقویت و گسترش آموزش‌های مهارتی است. آموزش‌های مهارتی در واقع بستر اشتغال و راه‌حلی برای رهایی از مشکل بیکاری است. لذا باید سیاست‌ها و اقداماتی در نظر گرفته شود که ضمن تقویت زیرساخت‌ها در حوزه آموزش‌های مهارتی، دانش‌آموزان و دانشجویان را به سمت رشته‌های فنی و حرفه‌ای و کاردانش سوق دهد. در واقع یک تعادل و توازن مناسب بین رشته‌های نظری (علوم انسانی، تجربی و ریاضی) با رشته‌های فنی و حرفه‌ای و کاردانش برقرار شود. هم‌چنین ارتباط مستمر و پایداری بین نظام‌های آموزش رسمی و آموزش غیررسمی (آموزش‌های آزاد و مهارتی) ایجاد شود. با تقویت این بخش از آموزش در واقع از میزان تقاضای افراد از آموزش رسمی کمتر شده و بخشی از مسائل کنکور در این بخش حل خواهد شد.

توجه به اشتغال دانش‌آموختگان: یکی از دغدغه‌های امروز برنامه‌ریزان، ایجاد اشتغال دانش‌آموختگان دانشگاهی است. عدم تعادل در عرضه و تقاضای نیروی انسانی متخصص در بازارکار و نبود اشتغال در برخی از رشته‌های تحصیلی باعث عدم تعادل در تقاضای

^۱. ماموریت‌گرایی به معنای اینکه محصولات هر دانشگاه متناسب با نیاز جامعه باشد مانند دانشگاه فرهنگیان، دانشگاه وابسته به نیروی های مسلح، دانشکده‌های علوم قضائی و...

تحصیل در برخی رشته‌ها - محل‌ها و یا برعکس تقاضای بیش از حد متقاضیان در برخی از رشته‌های دارای بازار کار بهتر، ولو نامتناسب با علاقه، انگیزه و توانمندی آنان منجر به یک معضل مهم کنکور امروز یعنی تقاضای بیش از حد در برخی از رشته‌ها (پدیده خرید صندلی در دانشگاه در برخی از رشته‌های دارای بازار کار و آینده شغلی خوب) و عدم تقاضا در برخی از رشته (پدیده صندلی خالی) شده است. لذا با تقویت بنیان‌های اقتصادی و ایجاد بستر مناسب و بهبود وضعیت اشتغال دانش‌آموختگان در رشته‌های مختلف و متناسب‌سازی رشته‌ها با نیاز بازار کار بخشی از معضل کنکور به‌ویژه عدم تعادل در گرایش به رشته خاص می‌شود.

توجه به علوم پایه (محض) و تحقیقات بنیادی: بدون علوم پایه هر کار اساسی علمی ناقص و ناتمام است. اگر علوم پایه نباشد، علوم دیگر هر کدام مسیر خاص خودشان را می‌روند و نمی‌توان آن‌ها را به‌صورت یک پیکره علمی جهانی در دنیا مطرح کرد. در کشور ما با وجود تأکید ویژه که در سال‌های اخیر بر تولید علم و فناوری شده، شرایطی دست به هم داده که علوم پایه مغفول واقع شوند. این موضوع به پررنگ‌ترین شکل ممکن خود را در کاهش هر ساله آمار داوطلبان ورود به رشته ریاضی و فیزیک نشان داده است؛ به‌طوری که آمار داوطلبان ورود به این رشته در کنکور سراسری سال‌های ۹۵ تا ۹۷ بالغ بر ۱۸ هزار نفر کاهش داشته و در سال ۹۷ حدود ۶۵ درصد متقاضیان ورود به دانشگاه‌ها، داوطلبان ورود به رشته‌های تجربی بودند. لذا باید اقداماتی اندیشیده شود تا زمینه گرایش دانشجویان مستعد و علاقه‌مند به این رشته‌ها فراهم گردد. قطعاً بسیاری از معضلات در کنکور با حل این چالش برطرف خواهد شد. توجه به علوم انسانی: یکی از معضلات اساسی در جامعه و نظام آموزشی کشور، از دست رفتن جایگاه و منزلت علوم انسانی و از رونق افتادن آن نسبت به علوم پزشکی، علوم مهندسی و علوم پایه است. در صورتی که علوم انسانی در تمام حوزه‌های علمی و تحقیقاتی حضور فعال و حیاتی دارد. لذا نادیده گرفتن این حضور به معنای شکل واقعی و نهایی پیدا کردن نظریه و قوانین علمی است. در همین راستا، بر دست‌اندرکاران حوزه‌های مختلف علمی لازم است که گام‌هایی در جهت آشکار کردن ارزش و اعتبار واقعی این علوم بردارند تا از این طریق ساختارهای فرهنگی، علمی، سیاسی و اقتصادی شکل منطقی و واقعی‌تر به خود بگیرد. هم‌چنین باید سیاست‌هایی اتخاذ گردد که زمینه و بستر لازم جهت گرایش و انگیزه‌های افراد مستعد و علاقه‌مند به تحصیل در دوره‌های آموزش عالی در رشته‌های مختلف علوم انسانی بیشتر شود.

عدالت محوری: یکی از مؤلفه‌های بسیار مهم در نظام‌های آموزشی و سیاست‌های کلی هر کشور از جمله ایران فرصت برابر آموزشی یا به‌عبارتی دسترسی همگان به آموزش است. کنکور به‌عنوان یک پل ارتباطی بین نظام آموزش عمومی به آموزش عالی باید به‌گونه‌ای باشد که بتواند باعث دسترسی همگان به آموزش عالی با رعایت عدالت و برابری شود. لذا کنکور زمانی مؤثر خواهد بود و به رسالت و مأموریت خود عمل کرده که بتواند زمینه را برای دسترسی همگان به فرصت یادگیری در سطح عالی فراهم نماید. بنابراین باید گفت حل مسئله کنکور در گرو عوامل مختلفی است. یا به‌عبارتی دیگر کنکور پدیده‌ای پیچیده و چند بعدی است. در همین راستا، برای حل آن، توجه به تمام عوامل فوق‌ضروری است. مسئله کنکور زمانی حل خواهد شد که به همه عوامل ذکر شده در بالا توجه گردد. لذا پیشنهاد می‌گردد سیاستگذاران و برنامه‌ریزان امر با عنایت هر چه بیشتر به نتایج مطالعات و بررسی‌های علمی در این حوزه از جمله به موارد احصا شده در این مطالعه و برون‌سپاری و جمع‌سپاری برنامه‌های طراحی نظام سنجش و پذیرش به دست نخبگان و بر اساس مبانی علمی و فنی و... زمینه را برای ایجاد نظام سنجش و پذیرش مطلوب، کارآمد و اثربخش در کشور فراهم نمایند.

منابع

- [1] Bagherikhah, Z., Arefi, M., & Jamali, E. (2011). The Status of Student Admission in Iran's Higher Education from the Perspective of Students of Public Universities in Tehran, Academic Staff Members of the Assessment Organization, Relevant Officials of Higher Education. *Journal of Educational measurement*, 6(2), 111-136.
- [2] Fathtabar Firouzjaei, K., Shojaati, A., Shahram, I., & Khademi, F. (1400). Pathology of the Current state of the Country's Assessment System, focusing on the National Entrance Exam and Providing a Solution to Improve the Student Assessment and Admission Model (Comparative Study). *Journal of Educational Research*, (42), 49-78.
- [3] Ghanbari, A., Abbasi, T., & Amiri, M. (2019). Comparing the Views of Students and Faculty Members About the State of Procedural Justice in the Student Selection System in Iran. *Journal of Iranian Higher Education Research*, 12(4), 1-27.
- [4] Ghanbari, A., Abbasi, T., & Amiri, M. (2019). Evaluating the Policy of How to Evaluate and Accept Students in Iran from the Perspective of Justice. *Scientific Quarterly - Public Policy Research*, 6(2), 114-95.
- [5] Gholipour, R., & Vosoghi Nayeri, A. (2013). Research Policy Analysis of Student Assessment and Admission law in Universities and Higher Education Centers of the Country. *Scientific Quarterly - Extension of Human Resources Studies*, 3(11), 103-128.
- [6] Ghorchian, N., & Saheb al-Zamani, M. (2004). Investigating the Method of Selecting Students in the Country in Order to Provide an Optimal Model. *Journal of Economics and Management*, (67), 25-36.
- [7] Haj Foroush, A. (2011). Damages of Entrance Exams on the Goals of the Secondary School and Providing suggestions to fix the damages. *Collection of articles of the seminar on the methods and problems of university entrance exams*, Isfahan
- [8] Haj Foroush, A. (2011). Damages of Entrance Exams on the Goals of the Secondary School and Providing Suggestions to fix the Damages. *Collection of Articles of the Seminar on the Methods and Problems of university Entrance Exams*, Isfahan
- [9] Iman, M.T. (2016). *Philosophy of Research Method in Humanities*. 4th edition, Qom: Hozeh and University Research Institute.
- [10] Jamali, E., & Baghi Yazdel, R. (2015). Localization Challenges in Iran's National Exam of Higher Education. *Journal Iranian Higher Education*, 8(2), 1-30.
- [11] Kardan, M.A. (1972). *History of Developments in the Entrance Competition of Universities and Institutions of Higher Education in Iran*, Tehran: Publication ۶, Faculty of Educational Sciences.
- [12] Mojtahedi, Z. (1992). *Examining the Relationship Between Current Student Admission Practices and University Success*. Master's Thesis. Allameh Tabatabaei University.
- [13] Niknejad, A. (1381). *A Special University with a New Method in Student Admission, a Collection of Articles of the Seminar Examining the Methods and Issues of University Entrance Exams*, Tehran.
- [14] Omidian, M., Rahmati, A., & Farhadi Rad, A. (2017). The Lived Experience of Participating in the Entrance Examination with an Emphasis on its Stressful Consequences. *Journal of Iranian Higher Education*, 10(10), 1 – 20.
- [15] Rahimi, H., & Aghababa, A. (2004). *Getting to Know the Comprehensive System of Student Selection in the National Exam*. Tehran: University Road, (25).
- [16] Sajjadi, R., Karamdoust, N.A., Dorrani, K., Salehi, K., & Moghadamzadeh, A. (2016). Analyzing the Success Factors of Top People in the National Exam. *Two Quarterly Journals of Higher Education Curriculum Studies*, 8(16), 163-190.
- [17] Sobhani, A.R., & Shahidi, M. (2016). Pathology of the Entrance Exam and the Possibility of Removing it in the Student Admission System. *Knowledge and Research in Educational Sciences, Islamic Azad University, Khorasgan Branch (Isfahan)*, (13), 161-181.

- [18] Stevenson, H. (1997). *International Comparisons of Entrance and Exit Examinations: Japan, United Kingdom, France, and Germany*. U.S. Department of Education Office Educational Research and Improvement.
- [19] Taslimi, M.S., & Alipour, M. (2018). Talent Research Approaches in the Country's Elite Policies, *Journal of State Administration*, 11(1), 123-150.
- [20] Tevakoli, H. (2015). *A Committee in the Assessment Organization to Remove the Entrance Exam*. *Council Letter*, (97), 44-48.
- [21] Tilak, J. (2000). *Higher Education in Developing Country*. Book Review *Minerva*, 38.
- [22] Document of Comprehensive Scientific Map of the Country (2010). Tehran: Supreme Council of Cultural Revolution
- [23] *Document on the Fundamental Transformation of Education (2017 - 2020)*. Tehran: Supreme Council of Cultural Revolution.
- [24] *Executive Policies and Rules Governing Higher Education in the Islamic Republic of Iran (۲۰۱۴)*. Tehran: Supreme Council of Cultural Revolution.
- [25] General Employment Policies
- [26] General Policies of Approved land Use
- [27] General Policies of Creating Transformation in the Education System
- [28] General Policies of Science and Technology
- [29] General Policies of the Sixth Development Plan
- [30] General Policies of the System for the Scientific-Research Growth and Development of the Country in the Field of Higher Education and Research Centers.
- [31] Law Amending the Law on Assessment and Admission of Students in Universities and Higher Education Centers of the Country (2015). Resolutions of the Islamic Council, letter Number 692/13026, Dated 03/03/2015.
- [32] Report of the Center for Strategic Studies (2018). National Entrance Exam: Existing Challenges and Alternative Solutions. Machine Gun Number: 366, Report Code: 98-169.
- [33] *The Executive Program of the Fundamental Transformation of Education During the Sixth Development Plan (2017 - 2020)*. Tehran: Ministry of Education.
- [34] The law of Assessment and Admission of Students for Postgraduate Courses in Universities and Higher Education Centers of the Country (2015). Resolutions of the Islamic Council, letter number 445/3733 dated 01/28/2015.
- [35] The law of Assessment and Admission of Students in Universities and Higher Education Centers of the Country (2012). Resolutions of the Islamic Council, No. 234/38485, Dated 06/30/2013
- [36] The law of Making the National Exam One-Step (1997). Approvals of the Islamic Council. Dated 21/05/1377.
- [37] Vision Document of the Islamic Republic of Iran in the horizon of 2022 AH.
- [38] <https://farsi.khamenei.ir/>